

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

**Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen
toimeenpanorakenteet ja johtaminen kunnissa
ja alueilla**

Kerttu Perttilä, THL
06.07.2010

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kansallisia tukipilareita

- Lait ja asetukset: Perustuslaki, Kuntalaki, Terveydenhuoltolaki (voimaan 1.5.2011), Kansanterveyslaki, Erikoissairaanhoidon laki
- Hallitusohjelman mukaiset politiikkaohjelmat: Terveyden edistämisen po, Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin po ja Työn, yrittämisen ja työelämän po
- KASTE - Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (2007-2011)
- Kansallinen mielenterveys ja päihdesuunnitelma
- Laatusuosituksien edistäminen: Terveyden edistäminen, Mielenterveyden edistäminen, Ehkäisevä päihdetyö, Ikäihmisten palvelut

Miksi kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja johtamista on vahvistettava?

- Kunnilla perustuslain ja kuntalain mukaan vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä
- Tehtävän tuloksellinen toteutus edellyttää paikallisesti laaja-alaista yhteistyötä, hyvinvointivastuiden määrittelyä, johtamista ja työnjakoa
- Kehittämistyötä tehdään paljon projekteina, kokonaisvaltaisen näkemyksen ja jatkuvuuden turvaamiseksi tarvitaan pysyvät rakenteet

Hyvinvointia ja terveyttä edistävä työ kohdentuu kunnissa ja alueilla

1. Kuntalaisten omaehtoiseen toimintaan

- kunta luo edellytyksiä

2. Työntekijöiden ammatilliseen toimintaan

- terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa ydintehtävä
- muilla hallinnonaloilla ydintehtäviin sisältyviä osatehtäviä
- kunta tukee ammattitaidon kehittämistä ja luo toiminnan edellytyksiä

3. Strategisena valintana eri hallinnonalojen toimintaan

- tavoitteena hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen ja terveyserojen kaventaminen

Kunta voi vaikuttaa kuntalaisten terveyteen vaikuttamalla ihmisten elämäntapoihin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, elin- ja työoloihin, elinympäristöön sekä sosioekonomisiin, kulttuurisiin ja ympäristön olosuhteisiin

KUVIO 1. Terveyden vaikuttavat tekijät (Dahlgren & Whitehead 1991; Palosuo ym. 2004)

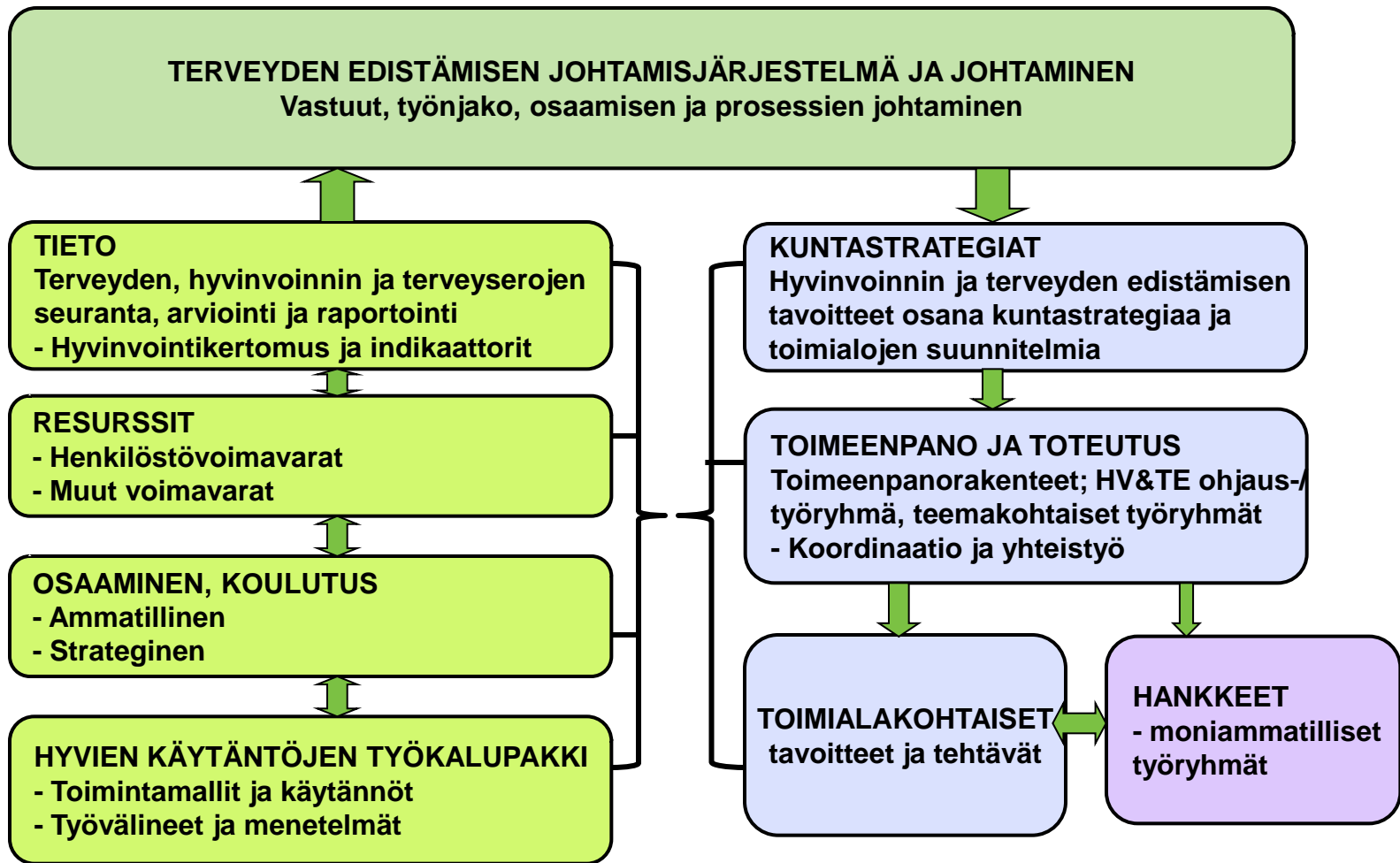

Hyvinvointia edistetään arkielämän tilanteissa; kotona, päivähoitossa, koulussa, työpaikoilla ja vapaa-aikana

Tavoitteena kiinnittää huomiota terveysnäkökohtiin kaikissa politiikoissa ja kaikilla hallinnonaloilla - ei vain terveyssektorilla (Health in all policies)

HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAKENTEET JA TOIMEENPANO KUNNASSA

Johtamisjärjestelmä

- Hallinnonalat ylittyvä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen voi toteutua vain jos johtamisjärjestelmä tukee poikkihallinnollista vastuunottamista, yhdessä tekemistä ja työnjakoa kunnissa ja alueellisesti
- Valtuusto päättää johtamisjärjestelmästä ja vastuista
- **Kunnan johtoryhmä/laajennettu johtoryhmä** vastaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kunnassa
- **Alueellisesti nimetty johtoryhmä/ohjausryhmä** ohjaa ja tukee kuntien välistä yhteistyötä ja yhteisten tavoitteiden toteutumista
- Johtoryhmän nimeämä hallinnonalat ylittävä **hyvinvointityöryhmä** vastaa operatiivisesta toiminnasta ja koordinaatiosta

Hyvinvointitieto

- Hyvinvointia ja terveyttä edistävä työ perustuu **tietoon** kuntalaisten ja alueen väestön terveydestä, hyvinvointitilanteen muutoksista ja terveyseroista sekä tietoon palvelujärjestelmän toimivuudesta
  - Miten palvelujärjestelmä vastaa hyvinvointitarpeisiin, kohdentaa toimintaansa riskiryhmiin ja ennakoii haavoittuviin ryhmiin kohdistuvaa tuen tarvetta?
- **Hyvinvointikertomus** on monialaisesti valmisteltu, erityisesti luottamushenkilöille tarkoitettu työväline, jossa eri lähteistä koottu hyvinvointitieto tiivistetään helposti tulkittavaan muotoon ja jossa esitetään johtopäätökset suunnittelun ja strategiatyön pohjaksi sekä ehdotus seurantamittareista

Pysyvä seurannan, arvioinnin ja raportoinnin tietojärjestelmä - osa johdon tietojärjestelmää

- Kunnan ja alueen hyvinvoinnin ja terveyden seuranta- ja raportointijärjestelmää rakennetaan tuottamaan tietoa systemaattisesti hyvinvoinnista, terveydestä ja palvelujen toimivuudesta
- Hyvinvointikertomus valmistellaan valtuustokausittain ja päivitetään vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä
- Seurantaindikaattorit määritellään alueen, kunnan ja toimialojen tasoilla, mahdollisuuksien mukaan väestöryhmien välisiä terveyseroja kuvaavasti

Kuntastrategiat - sitoutuminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja terveyserojen kaventamisen päämäärät hyväksytään

kunnan/kuntayhtymän **strategiseksi painoalueeksi**

- Hyväksyessään kuntastrategian valtuusto sitoutuu asetettuihin tavoitteisiin ja osoittaa niiden toteuttamiseen **tarvittavat voimavarat**
- Hyvinvointitavoitteiden **toimeenpanosuunnitelmassa** määritellään yhteiset ja erityiset **vastuut, tehtävät ja seurannan mittarit**, jotka täsmennetään kunkin hallinnonalan toiminnan ja talouden suunnitelmissa

Esimerkkejä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategisista tavoitteista kunnassa

- Kaupunkirakenne mahdollistaa kuntalaisten hyvinvoinnin kaikilla alueilla ja vähentää alueellista eriarvoisuutta
- Kulttuurielämän tasapuolinen vahvistuminen ja yhteisöllisyyden voimistuminen lisäävät hyvinvointia ja vähentävät hyvinvointieroja
- Kansantauteja ehkäisevät elämäntavat vahvistuvat
- Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi lisääntyy ja terveyserot vähenevät
- Perheiden varhainen tuki vahvistuu ja ongelmiin tartutaan ennakkoon
- Päihde- ja mielenterveysongelmien ehkäisy vahvistuu
- Työssä jaksaminen paranee ja työhyvinvointi lisääntyy
- Ikäihmisten toimintakyky lisääntyy
- Yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat

Toimeenpano-ohjelmasta esimerkki

Tavoite	Toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi	Vastuut	Seuranta
Terveyserot kaventuvat ja syrjäytyminen vähenee	Nuorille turvataan tukitoimet koulutuksen ja työelämään siirtymisen nivelvaiheessa	Nuorisopalvelut Työllisyyspalvelut Perusopetus Koulu-/opiskelija terveydenhuolto Järjestöt ja elinkeinoelämä	Nuorten saaman yksilöllisen tuen määrä työelämään siirtymisessä Nuorisotyöttömien määrä
	Aikuisten, lapsiperheiden ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluja kehitetään	Sosiaali- ja terveystoimi Nuorisotoimi Järjestöt	Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma valmistuu Järjestöyhteistyö
	Arvioidaan pitkäaikaistyöttömien sosiaalinen ja terveydellinen tilanne	Työllisyyspalvelut Sosiaalipalvelut Mielenterveys- ja päihdeyksikkö	Pitkäaikaistyöttömien määrä Terveystilan kartoitusten määrä

Yleisiä vaikuttamisen tapoja terveyserojen kaventamiseksi

- Yleinen kuntapolitiikka (koulutus, elinolot, työttömyys, syrjäytyminen)
- Elintapoihin vaikuttaminen
- Hyvinvointi- ja terveystalvet
- Henkilöstön koulutus (terveyseronäkökulma esiin koulutuksessa)
- Interventiot (käynnissä olevien seuraaminen ja mahdollisesti uudelleen kohdentaminen)

Palosuo H ym., kirjassa: Eriarvoisuus ja terveystalitiikka. STM:n julkaisu 12/2004

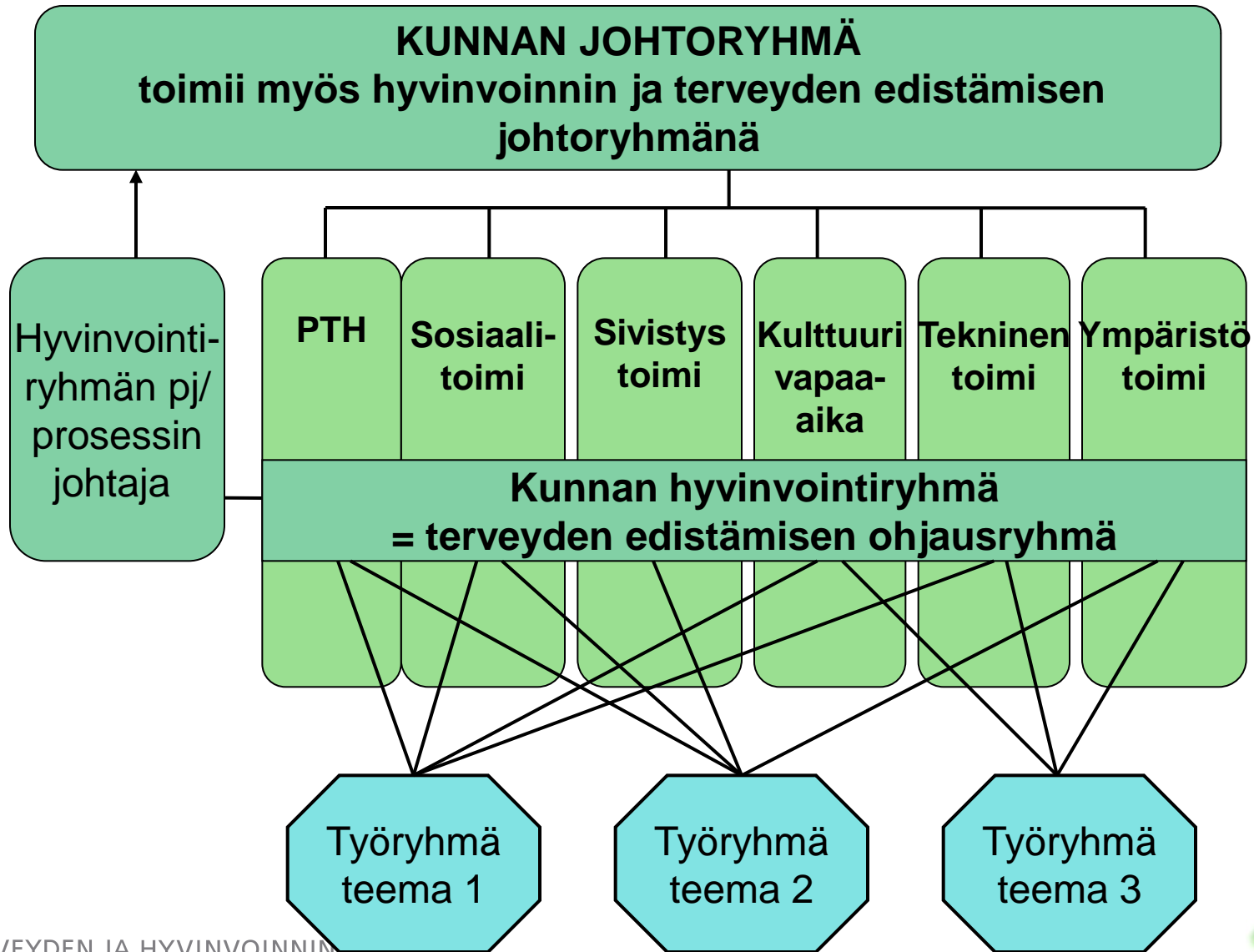

Toimeenpano ja toteutus

- Kunnan johtoryhmä nimeää poikkihallinnollisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjausryhmän/**hyvinvointiryhmän**, jonka pj raportoi kuntajorylle ja jonka jäsenet ovat toimialojen vastuuhenkilöitä
- Hyvinvointisuunnittelija/terveyden edistämisen **koordinaattori** toimii hyvinvointiryhmän sihteerinä
- Hyvinvointiryhmä nimeää **teemakohtaiset työryhmät** tarpeen mukaan ja koordinoi niiden toimintaa

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen kunnan johtamisjärjestelmässä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtoryhmän tehtävät

- Johtaa strategista suunnittelua, kehittämistä ja toimeenpanoa. Vastaa hyvinvointistrategian valmistelusta/strategisten tavoitteiden määrittelystä kuntastrategiaan
- Johtaa eri toimialojen välistä hyvinvointityötä ja siihen liittyvien ulkopuolisten toimijaorganisaatioiden yhteistyötä
- Vastaa alueellisesta hyvinvointiyhteistyöstä
- Vastaa hyvinvoinnin seuranta- ja arviointitiedosta, hyvinvointikertomuksen valmistelusta ja kertomustiedon hyödyntämisestä
- Seuraa ja arvioi hyvinvointitavoitteiden toteutumista ja raportoi säännöllisesti terveys ja hyvinvointitilanteen muutoksista sekä palvelujärjestelmän kyvystä vastata hyvinvointitarpeisiin kuntajohdolle.

Hyvinvointiryhmä

- Valmistele hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiat johtoryhmälle
- Kehittää kunnan hyvinvointijohtamisen seurantajärjestelmää, indikaattoreita ja raportointia (hyvinvointikertomustyö) sekä arvioi terveyttä edistävän työn kustannuksia, tuotoksia ja vaikutuksia
- Käy läpi eri hallinnonalojen tehtävät strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi, sopii yhteistyöstä ja työnjaosta arvioi tehtävien edellyttämät henkilöstötarpeet, osaamisen ja muut voimavarat ja mitoittaa tehtävät käytettävissä olevien voimavarojen mukaan
- Osallistuu alueellisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johto- ja työryhmiin ja välittää kuntakohtaista tietoa alueelliseen käyttöön ja päinvastoin

Toimeenpanorakenne

Palvelujärjestelmän näkökulmasta

- varmistettava, että toimeenpanorakenne tukee hallinnonalojen välistä yhteistyötä, tarvittaessa myös kuntaorganisaation ulkopuolisten toimijoiden kanssa

Henkilöstön näkökulmasta

- tavoitteisiin pääsemiseksi oltava tiedossa tai kehitettävä yhdessä hyvät käytännöt, toimintamallit ja menetelmät joita yhdessä noudatetaan – **Hyvien käytäntöjen työkalupakki**
  - Tarvitaan strategista osaamista, terveyden edistämisen ammatillista osaamista, verkostotyön osaamista ja yhteistyön hallintaa
  - Yhteiset koulutukset
  - Henkilöstön näkökulmasta tärkeää myös oma työhyvinvointi

Terveyden edistämisen hyviä käytäntöjä, esimerkkejä menetelmistä ja työkaluista (1)

- **terveysvaikutusten arviointi päätöksenteossa (IVA, TVA)**
(<http://info.stakes.fi/iva/FI/Toteutus/index.htm>)
- **terveyserojen kaventamisen käytännöt**
(<http://www.teroka.fi/teroka/>)
- **varhaisen tuen ja puuttumisen käytännöt lasten, nuorten, perheiden ja ikäihmisten auttamiseksi**
(<http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm>)
- **perhetyön käytännöt** neuvolassa, sosiaalityössä, perhepalvelukeskuksissa
(www.thl.fi/ > hakusana perhetyö)
- **terveellisten elintapojen vahvistamisen käytännöt**
(http://www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/terveys_ja_sairaudet/)

Terveyden edistämisen hyviä käytäntöjä, esimerkkejä menetelmistä ja työkaluista (2)

- **ehkäisevät kotikäynnit** (perheet, ikäihmiset)
(<http://www.stakes.fi/FI/Stakes/horisontaali/ikahorisontti/index.htm>)
- **mini-interventiot/AUDIT** terv.huollossa ja opisk.terv.huollossa
(<http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/kehittaminen/paihdehoito/mini-interventio.htm>)
- **läheisneuvonpito lastensuojelun ehkäisevässä työssä**
(<http://info.stakes.fi/laheisneuvonpito/FI/Laheisneuvonpitolyhyesti/index.htm>)
- **kotitapaturmien ehkäisykäytännöt**
(http://www.ktl.fi/portal/suomi/osastot/eteo/yksikot/koti_ja_vapaa-ajan_tapaturmien_ehkaisyn_yksikko/)
- **liikuntaharrastusten tukeminen** lapsilla, nuorilla, työikäisillä, ikäihmisillä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueellisesti

- Vastuu väestön terveydestä ja hyvinvoinnista on aina kunnalla, alueorganisaatioilla on osavastuita
- Kuntien hyvinvointitavoitteet ja alueelliset hyvinvointisuunnitelmat kannattaa sovittaa yhteen
  - Alueen ja kuntien väliset hyvinvointisopimukset ja suunnitelmat
- Alueelliset organisaatiot (YTA, AVI, SHP, MKliitto, OSKE, AMK)
  - tuovat terveyden ja hyvinvoinnin asiantuntijuutta
  - voivat tuottaa seuranta ja arviointitietoa
  - järjestävät koulutusta ja vertaisarviointia
  - koordinoivat kuntien yli meneviä kehittämishankkeita

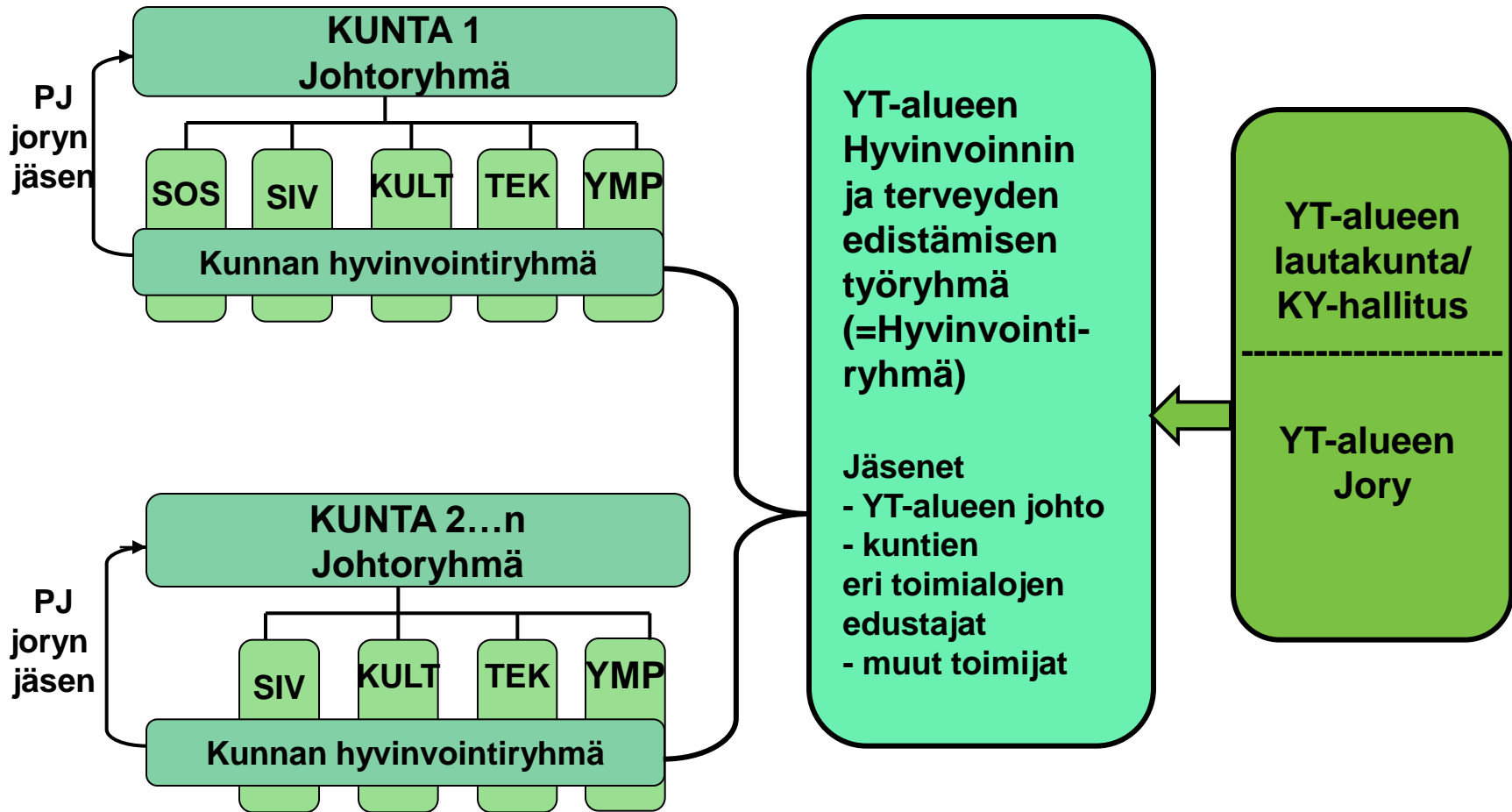

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen yhteistoiminta-alueilla

- Johtamisjärjestelmä varmistaa YT-alueen (sosiaali- ja terveystoimen) sekä jäsenkuntien muiden toimialojen yhteistyön hyvinvointi- ja terveystavoitteiden määrittelyssä, toteutuksessa ja seurannassa ja arvioinnissa
- Hyvinvointikertomus on hyvä valmistella alueellisesti
- Hyvinvointistrategiset tavoitteet yhteen sovitetaan alueellisesti
- YT-alueen hyvinvointiryhmään kuuluu kuntien eri hallinnonalojen vastuuhenkilöitä, YT-alueen johdon edustajia ja alueen muita toimijoita (esim. koulutusinstituutiot ja järjestöt)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen yhteistoiminta-alueella

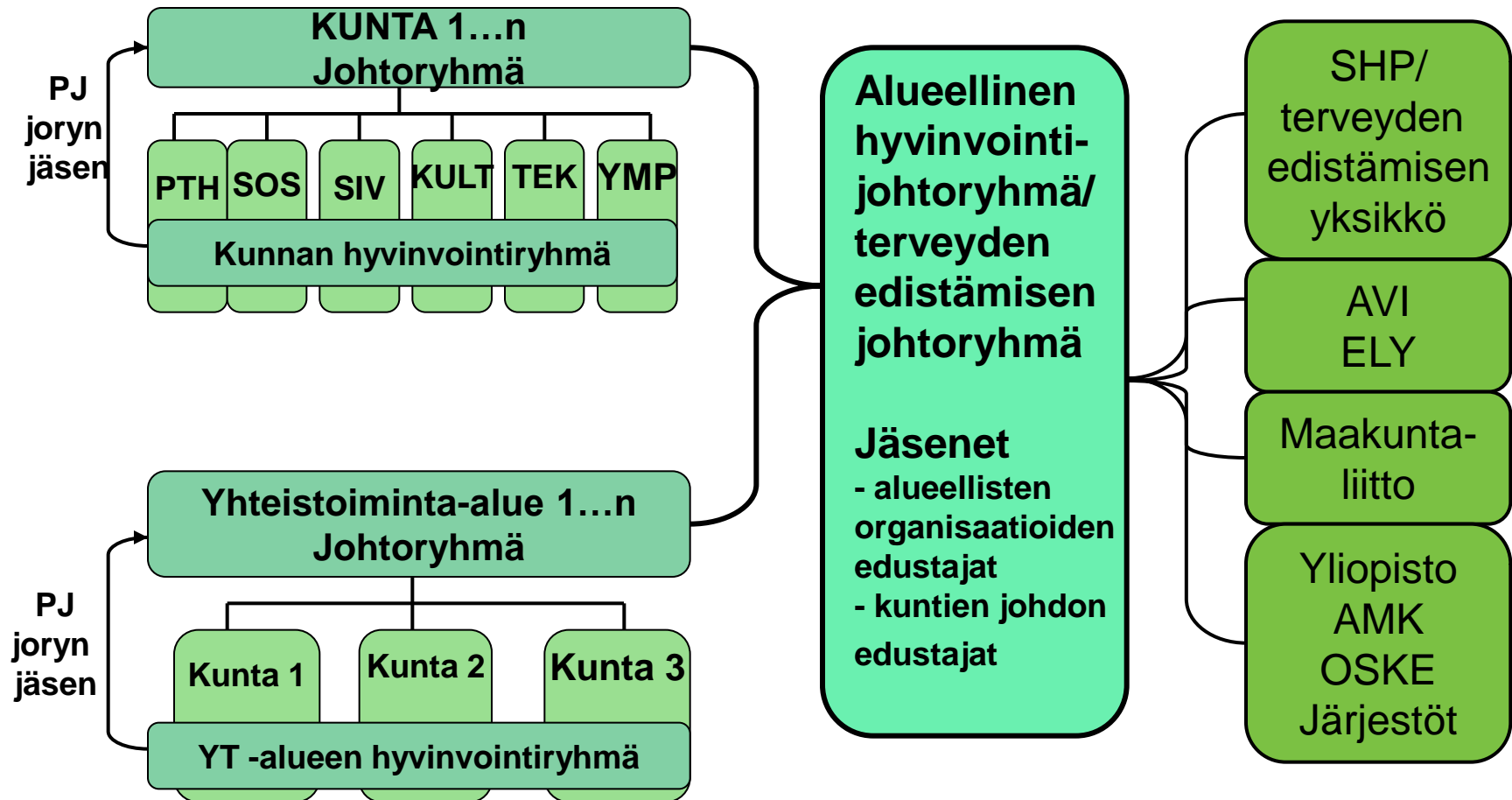

Alueellinen johtamisjärjestelmä

- Yhdistää SHPn ja muiden alueellisten organisaatioiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön alueen kuntien kanssa
- Hyvinvointivastuu kunnilla, alueorganisaatiot voivat esim. tuottaa alueellista tietoa, järjestää koulutusta, koordinoida kuntarajat ylittäviä kehittämishankkeita ja koota hyviä käytäntöjä
- Alueellisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatiovastuu voi olla esim. AVI:lla tai SHP:llä tai jollain muulla kuntien toimintaa kattavalla organisaatiolla; tehtävään tarvitaan yhdyshenkilö, joka valmistelee ja koordinoi tehtäviä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen alueellinen johtamisjärjestelmä

Yhteenveto - mitä olemme oppineet (1)

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tarvitsee kansallista politiikkaa ja lainsäädäntöä, joka tukee asian tärkeyttä paikallisella ja alueellisella tasolla
- Kunnissa ja alueilla pysyvät rakenteet ja johtamisjärjestelmä välttämätön
  - toteuttaa käytännössä horisontaalista yhteistyötä
  - mahdollistaa ja määrittelee toimeenpanovastuut ja yhdessä tekemisen hallinnonalojen välillä
  - velvoittaa kaikki hallinnonalat seuraamaan ja raportoimaan yhteisiä prosesseja ja tuotoksia, mitä kukin sektori on saanut aikaan kuntalaisen terveyden edistämiseksi
  - luo yhteisen perustan seurannalle ja arvioinnille
  - terveyden edistämisestä tulee kunnan ja alueen strateginen kysymys päätöksenteossa
  - parantaa terveys- ja hyvinvointitietoisuutta kaikilla hallinnonaloilla

Yhteenveto – mitä olemme oppineet (2)

- Poikkihallinnollinen yhteistyö muotoutuu vähitellen ja vie kehittyäkseen yllättävän paljon aikaa
- Johtamisjärjestelmän ja siinä nimettyjen vastuiden ja tehtävien on oltava selvästi määriteltyjä ja kaikille tiedossa
- Poikkihallinnollinen yhteistyö on väline tavoitteiden saavuttamiseen, ei itsetarkoitus
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen pysyvien rakenteiden luominen on käynnistynyt kunnissa ja alueellisesti, käytännöt ovat lupaavia mutta vaativat kansallista tukea (KASTE -hankkeet) ja jatkuvaa tietojärjestelmien kehittämistä

